

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

INTERNATIONALIZATION AS A MAINSTREAM IN THE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION

У статті зазначено сучасні тенденції інтернаціоналізації, що спостерігаються в світі. Визначено позитивну роль інтернаціоналізації вищої освіти на національному та інституційному рівні. Представлено заходи, необхідні для посилення значення інтернаціоналізації вищої освіти. Обґрунтовано необхідність вироблення національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти, адаптованої до специфіки країни та побудованої на системі пріоритетів. Визначено можливості державної політики для підтримки інтернаціоналізації вищої освіти та мотивації університетської спільноти до її розвитку.

Ключові слова: інтернаціоналізація, міжнародна мобільність, вища освіта, державна політика, університет.

В статье указаны современные тенденции интернационализации, наблюдаемые в мире. Определена положительная роль интернационализации высшего образования на национальном и институциональном уровне. Представлены меры, необходимые для усиления значения интернационализации высшего образования. Обоснована необходимость выработки национальной стратегии интернационализации высшего

образования, адаптированной к специфике страны и построенной на системе приоритетов. Определены возможности государственной политики для поддержки интернационализации высшего образования и мотивации университетского сообщества к ее развитию.

Ключевые слова: интернационализация, международная мобильность, высшее образование, государственная политика, университет.

The paper highlights modern trends of internationalization in the world. The positive role of internationalization of higher education on the national and the institutional levels has been determined. The measures for importance's intensification of higher education internationalization have been presented. The necessity of the development of the strategy on higher education internationalization adapted to the country's specifics and built on the priorities' system has been rationalized. The possibilities of public policy to support the internationalization of higher education and to motivate universities' community to its development have been determined.

Key words: internationalization, international mobility, higher education, public policy, university.

УДК 351:37.014.5:378-045.32

Вербицька А.В.

к. наук з держ. упр.

Чернігівський національний технологічний університет

Постановка проблеми. Акцент на академічну інтернаціоналізацію є одним із рушійних чинників реформ вищої освіти в Україні та в світі. Відповідно до Стратегії Мобільності Європейського Простору Вищої Освіти 2012 року, країнам рекомендовано розробити та впровадити національні стратегії інтернаціоналізації та мобільності. Зважаючи на прагнення та намагання університетської спільноти до розвитку процесу інтернаціоналізації вищої освіти, обґрунтованою є розробка національної стратегії інтернаціоналізаційного процесу, що на сьогодні відсутня в Україні. Розбудова міжнародної діяльності вищими навчальними закладами потребує не лише внутрішніх фінансових, організаційних та людських ресурсів, але й зовнішньої фінансової підтримки та ефективного управління. Відтак, постає необхідність удосконалення існуючих механізмів інтернаціоналізації вищої освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування світового та загальноєвропейського освітнього простору в контексті інтернаціоналізації вищої освіти стали предметом наукових досліджень як вітчизняних (Т. Андрущенко, Л. Гурч, В. Зінченко, С. Курбатов, Н.Мешко, Н. Рибка, І. Сікорська,

М. Дебич, О. Козієвська, А. Сбруєва, І. Степаненко та ін.), так і зарубіжних учених (Ф. Альтбах, У. Брандбург, Б. Вульфсон, Х. де Вітт, Дж. Найт, Л. Ризберг, К. Тремблей, П. Скотт та ін.). Так, М. Дебич проаналізовано європейський підхід до інтернаціоналізації вищої освіти. О. Козієвська досліджувала досвід країн Скандинавії щодо регулювання процесів академічної мобільності на державному рівні. Загальноприйняте робоче визначення інтернаціоналізації сформулювала Дж. Найт. За дослідженнями Р. Кулен, підвищення міжнародної мобільності є додатковим бонусом у процесі розвитку так званих «навичок XXI століття». Серед останніх вітчизняних і зарубіжних досліджень, що стосуються теми проекту, варто відмітити наступне. А. Сбруєва [1] окреслила сутність поняття «інтернаціоналізація вищої освіти», схарактеризувала цільові пріоритети, змістові засади та механізми реалізації комплексної європейської стратегії інтернаціоналізації вищої освіти, визначила пріоритетні завдання розробки національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти України. М. Дебич [2] здійснила системне дослідження інтернаціоналізації вищої освіти, а також огляд національних стратегій інтернаціоналізації у зарубіжних країнах.

Х. де Віт [3] висвітлив фундаментальну тезу про те, що інтернаціоналізацію слід розглядати не як результат, а як засіб у досягненні якості вищої освіти для суспільства. Дж. Гудзік [4] визначив фактори успішності інтернаціоналізації. Р. Кулен [5] досліджував вплив процесів інтернаціоналізації на національну економіку та підготовку майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Інтернаціоналізація вищої освіти – відносно новий феномен, який може мати різні трактування. Процес інтернаціоналізації вищої освіти розвивається завдяки динамічно еволюціонуючим політичним, економічним, соціокультурним та академічним факторам. Сукупність цих факторів в залежності від регіону, країни, вищого навчального закладу або конкретної освітньої програми приймає різні форми. Універсальної моделі інтернаціоналізації не існує. Існуючі регіональні та міждержавні розходження інтернаціоналізації постійно змінюються, так само як і відмінності між підходами до інтернаціоналізації, що використовуються в різних університетах. Європейський досвід переконує, що в контексті інтернаціоналізації немає єдиного шаблонного підходу, який би завжди працював. Відтак, пошук стратегії розвитку інтернаціоналізації вищої освіти в Україні потребує продовження. Методи реалізації стратегій вищої освіти можуть значною мірою впливати на їх результати, які знаходяться в залежності від потенціалу відповідальних осіб. Ці питання ґрунтовно не проаналізовані, тому потребують доповнення.

Формулювання цілей статті. Значення інтернаціоналізації вищої освіти для країни загалом, та для вищих навчальних закладів, зокрема, важко переоцінити. Зважаючи на прагнення та намагання університетської спільноти до розвитку процесу інтернаціоналізації вищої освіти та враховуючи міжнародний досвід, обґрунтованою є розробка державної стратегії та забезпечення підтримки інтернаціоналізаційного процесу. Відтак, мета статті полягає у пошуку шляхів та можливостей державної політики щодо підтримки інтернаціоналізації вищої освіти на національному рівні, а також сприяння її розвитку на рівні кожного окремого вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку дослідників, інтернаціоналізація в Україні стимулює національну освітню реформу та спрямована на те, щоб вищі навчальні заклади знайшли своє місце в міжнародному освітньому просторі. При цьому без зняття існуючих бар'єрів у питаннях стра-

тегічного планування, розподілу фінансових і людських ресурсів та пріоритетних напрямків роботи інтернаціоналізація була б неможлива. У разі конструктивного підходу і за умови підтримки зарубіжних партнерів Україна цілком може стати прикладом для інших пострадянських держав у сфері реалізації освітніх інновацій. Чим більший вплив надасть інтернаціоналізація на підвищення рівня відкритості української системи вищої освіти, тим легше і швидше перетворення зможуть адаптуватися [6, с. 19; 7, с. 27].

Результати опитувань щодо інтернаціоналізації вищої освіти в Європі та в світі, проведених Міжнародною асоціацією університетів та Європейською асоціацією міжнародної освіти [8], свідчать, що Європа є найбільш привабливим партнером по інтернаціоналізації для країн з інших регіонів світу. Опитування провідних експертів міжнародної вищої освіти дельфійським методом показує сценарій, який передбачає посилення розвитку інтернаціоналізації вищої освіти в Європі під впливом глобалізації та зростаючого числа зацікавлених сторін. Цей сценарій передбачає зростання міжнародної мобільності, збільшення числа міжнародних освітніх програм, посилення уваги до інтернаціоналізації навчальних планів з метою розширення доступу до інтернаціоналізації тим студентам, які не беруть реальної участі в мобільності. Дослідження також показало посилення значення партнерств і альянсів у розвитку освіти і науки, а також ролі Європейської комісії в розвитку інтернаціоналізації вищої освіти. Безумовно, належить подолати безліч бар'єрів, в тому числі мовних, а також тих, які пов'язані з особливостями академічної культури, фінансами і нормативним регулюванням. Основними факторами розвитку інтернаціоналізації є інформаційні технології, посилення співробітництва, акцент на якісних результатах, підтримка державно-приватних ініціатив, зближення освіти і науки, а також підвищення узгодженості освітніх програм. Сценарій передбачає, що, якщо ці бар'єри будуть подолані, випускники європейських університетів зможуть зробити вагомий внесок у розвиток ідей глобального громадянства і стануть професіоналами світового рівня, що дозволить Європі не тільки краще конкурувати в міжнародному економічному просторі, а й розвивати більш якісну партнерську взаємодія [8, с. 19].

Загальноприйняте робоче визначення інтернаціоналізації формулювала Дж. Найт с як «процес цілеспрямованого надання вищої освіти міжнародного, міжкультурного або глобального виміру з метою підвищення якості

освіти і науки для всіх студентів і співробітників вищих навчальних закладів, а також здійснення вагомого внеску в життя суспільства» [9, с. 2]. Це визначення відображає необхідність підвищення інклюзивності, звертаючи увагу на пріоритетність інтернаціоналізації навчальних програм і освітнього процесу, а не на розвиток мобільності. Формулювання поняття підкреслює, що інтернаціоналізація не є самоціллю, а механізмом підвищення якості вищої освіти.

Більшість національних стратегій інтернаціоналізації, в тому числі європейських, спрямовані на підвищення мобільності, залучення та підготовки талановитих студентів і співробітників, підвищення репутації та впізнаваності. Це означає, що впровадження ідеї використання інтернаціоналізації навчальних планів як інструменту підвищення якості освіти вимагає значних зусиль. Визнання внутрішньої інтернаціоналізації третьою умовою стратегії інтернаціоналізації, прийнятої Європейською комісією, а також національних стратегій могло б стати гарною відправною точкою [10, с. 15].

Як відзначає Р. Кулен, підвищення міжнародної мобільності є додатковим бонусом в процесі розвитку так званих «навичок XXI століття». Завдання підготовки студентів до майбутнього настільки значне, що постає питання про доцільність впровадження принципів інтернаціоналізації вже на рівні середньої, а не тільки вищої освіти [11, с. 5].

Сучасна вища освіта не може бути осторонь інтернаціоналізації. Реагуючи на запити студентів, викладачів та співробітників, університети змушені шукати можливості для міжнародного розвитку, внесення інтернаціоналізації до стратегії розвитку університету та залучення ресурсів і партнерів. Результатом цього стає необхідність вироблення керівництвом університетів системних інституційних інструментів підтримки інтернаціоналізації. Необхідність розвитку інтернаціоналізації мотивується різними факторами, в тому числі потребою в розширенні доступу до джерел передових знань, новими можливостями для вибудовування партнерських відносин і розвитку навичок міжкультурних комунікацій, а також зміцненням громадянського суспільства, підготовкою кадрів, готових до роботи в умовах глобалізації, підвищенням репутації вищого навчального закладу тощо.

Беніфеціарами інтернаціоналізації є різні учасники університетської спільноти, і кожен з них пред'являє до неї свої вимоги: викладачі та вчені зацікавлені у відкритті нових можливостей для проведення досліджень, розвитку кар'єри та побудови міжнародної репутації; студенти – у міжнародній мобільності, стипен-

діальній підтримці та гарантії успішного працевлаштування; керівники вищих навчальних закладів – у залученні додаткового фінансування, підвищенні репутації свого інституції та нарощуванні її потенціалу; уряд – у підготовці якісних кадрів і зміцненні позицій країни на глобальному просторі [9, с. 5].

На думку Дж. Гудзік, успішність інтернаціоналізації залежить від: ефективності управління; орієнтованості інституційної культури на розвиток інтернаціоналізації; врахування інтернаціоналізації при стратегічному плануванні; особливостей адміністративних практик і принципів [4].

Інтернаціоналізація повинна стати частиною стратегії і враховуватися при вирішенні ключових питань розвитку університету, пов'язаних з місією і цінностями, принципами фінансового управління, розвитку бренду та управління людськими ресурсами, а також при прийнятті рішень щодо трансформації університету, зміни керівництва, модернізації навчальних планів. Це, звичайно, не означає, що інтернаціоналізація повинна бути домінуючим фактором у процесі прийняття рішень, але, безумовно, повинна прийматися до розгляду. У такому разі результати інтернаціоналізації будуть сприяти зміцненню міжнародних зв'язків і вирішення суспільно значущих завдань.

Наукова література та досвід окремих університетів дозволяють виділити ряд заходів, необхідних для посилення значення та ролі інтернаціоналізації вищої освіти:

- *Визначення цілей, очікуваних результатів та показників успіху.* Чітке розуміння цілей і очікуваних результатів дозволяє більш ефективно управляти людьми, задіяними в процесі інтернаціоналізації. Важливо визначити показники успішності та індикатори, які будуть демонструвати реальний прогрес у кожному конкретному випадку.

- *Заохочення досягнень.* Якщо досягнення в сфері інтернаціоналізації не враховуються в навчальних планах і не отримують персональних винагород, у людей зникне мотивація до дій у напрямку зміцнення інтернаціоналізації.

- *Інтеграція інтернаціоналізації до існуючої стратегії університету.* Якщо сприймати інтернаціоналізацію як нову складову місії, яка доповнює три традиційні частини (освіта, наука, діяльність на благо суспільства), їй буде приділятися мало уваги. Якщо інтернаціоналізація стає невід'ємним елементом традиційної місії університету, вона виявляється більш стійкою.

- *Зміни в навчальних програмах, науковій роботі, розвитку взаємодії із зару-*

біжними партнерами. Співпраця з університетами інших країн і культур вимагає вміння пристосовуватися. Це неминуче призводить до зміни сформованих стратегій. Одна з необхідних умов прогресу – інституційна відкритість, готовність до перегляду традиційних практик.

- *Розвиток людського потенціалу для інтернаціоналізації.* Інтернаціоналізація можлива завдяки діям викладачів, співробітників і студентів, які хоча б трохи в ній зацікавлені і бачать її переваги. Це означає, що вищі навчальні заклади повинні знаходити можливість для того, щоб залучати відповідних людей. Університети по-різному підходять до вибору стратегії інтернаціоналізації та визначення того, наскільки всеохоплююча вона повинна бути. Універсальної «кращої моделі» не існує. «Кращою» для конкретного університету буде та модель, яка найкращим чином врахує його цінності, місію, інституційну культуру та можливості [11, с. 6-7].

Заохочуючи вищі навчальні заклади зайняти активну позицію в інтернаціоналізації, національний рівень істотно впливає на вищу освіту через політичне управління, фінансування, програми та контроль. З огляду на різноманітність університетів, необхідно відзначити, що принципові можливості для національної політики пов'язані зі створенням умовних рамок для вищих навчальних закладів, щоб зробити їх проактивними учасниками інтернаціоналізації шляхом: надання реальної автономності та підвищення рівня відповідальності; розробки національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти; запровадження проектів обмінів як основного шляху просування зобов'язань в міжнародній співпраці.

Фінансові стимули найкращим чином мотивують та заохочують університети до інтернаціоналізації. Підтвердженням цьому є введення оплати за навчання для іноземних студентів, яка є набагато вищою, у порівнянні, з оплатою українських студентів. Для університетів, які є менше конкурентними, але в яких передбачається присутність іноземних студентів, державні фінансові стимули можуть прийняти форму студентських субсидій або цільових фондів для підтримки міжнародної активності. Цільове фінансування могло б передбачати підтримку університетів у розвитку інфраструктури, пов'язаної з інтернаціоналізацією.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Аналіз європейських наукових джерел дав змогу зробити висновок, що

заохочуючи вищі навчальні заклади зайняти активну позицію в інтернаціоналізації, національний рівень істотно впливає на вищу освіту через політичне управління, фінансування, програми та контроль. Попередні дослідження не демонструють, чи існуватимуть сучасні європейські тренди в майбутньому. Отже, необхідним є визначення критеріїв для моніторингу та показників змін, що дозволить досягти ширших цілей інтернаціоналізації.

Оскільки нові форми навчання викликають великий інтерес, слід вивчати міжнародний ринок освітніх послуг. У цьому контексті транснаціональна освіта виступає драйвером розвитку інтернаціоналізації національної освітньої системи та водночас потужним джерелом диверсифікації її фінансування. Фактично було проведено дуже мало досліджень із метою визначення терміна "міжнародний університет". Подальші розвідки допоможуть відповісти на таке питання: чи є оточення українських ВНЗ дійсно інтернаціоналізованим.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сбруєва А. Інтернаціоналізація вищої освіти: пріоритети комплексної стратегії Європейського Союзу / А. Сбруєва // Вища освіта України. – 2013. – № 3. – С. 89–95.
2. Дебич, М. А. Інтернаціоналізація вищої освіти : світовий досвід : монографія / М.А. Дебич. – Суми : Університетська книга, 2017. – 291 с.
3. de Wit, H. (2013). Rethinking the concept of internationalisation. In Stiasny, M. & Gore, T. (Eds.). *Going Global: Identifying Trends and Drivers of International Education* (pp. 213–218). London : Emerald Group Publishing.
4. Hudzik, J. (2015). Integrating Institutional Policies and Leadership for 21st Century Internationalization. *International Higher Education*, (83), 5-7.
5. Coelen, R. (2016). A Learner-Centred Internationalisation of Higher Education. In *Global and Local Internationalization* (pp. 35-42). Sense Publishers.
6. Knutson, S., & Kushnarenko, V. (2015). Ukraine: The New Reforms and Internationalization. *International Higher Education*, (79), 18-19.
7. Kushnarenko, V., & Knutson, S. (2014). Internationalization of Higher Education in Post-Soviet Ukraine. *International Higher Education*, (75), 25-27.
8. Matross, R., Helms, E., Rumbley, L., Brajkovic, L., & Mihut, G. (2015). *Internationalizing Higher Education Worldwide*. Washington: American Council on Education.
9. Knight, J. (2015). Updated definition of internationalization. *International higher education*, (33).
10. de Wit, H., & Hunter, F. (2014). Europe's 25 Years of Internationalization: The EAIE in a Changing World. *International Higher Education*, (74), 14-15.
11. Coelen, R. (2015). Why Internationalize Education? *International Higher Education*, (83), 4-5.